

І. Ю. ГРИШОВА

доктор економічних наук,
головний науковий співробітник,
Інститут законодавства Верховної Ради України

О. Б. НАУМОВ

доктор економічних наук,
професор,
Херсонський державний технологічний університет

О. О. ДАВИДЮК

здобувач кафедри фінансів,
Чернігівський національний технологічний університет

ЕКОНОМІКО- ПОЛІТИЧНІ КОНФЛІКТИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Гришова, І. Ю. Економіко-політичні конфлікти на сучасному етапі [Текст] / І. Ю. Гришова, О. Б. Наумов, О. О. Давидюк // Український журнал прикладної економіки. – 2016. – Том 1. – № 2. – С. 36-49. – ISSN 2415-8453.

Анотація

У статті показано причини (збудники) політичних та економічних конфліктів, проаналізовано основні механізми їх вияву, запропоновано визначення категоріям політичного, економічного конфлікту. Розкрито зв'язок політичних конфліктів з економічними і пояснено, чому вони почали виникати частіше. Досліджено об'єкти та суб'єкти конфліктів та визначено суперечності «економіка-політика», встановлено взаємозв'язок економіки і політики: їх позитивні та негативні характеристики. Розглянуто економічні та політичні конфлікти на прикладі взаємовідносин між Україною та Росією, Росією та іншими країнами. Поставлено питання щодо взаємозв'язку держав між собою. Проаналізовано проблеми формування стабілізаційної економіки в умовах сучасної політичної ситуації в країні. Обґрунтовано необхідність пошуку шляхів виведення країни з кризового становища. Запропоновано проводити історичні паралелі з метою передбачення наслідків таких подій для всіх країн учасників.

Ключові слова: економічний конфлікт; політичний конфлікт; міжнародні відносини; втрати; економічна ізоляція; політична ізоляція; економічна політика.

I. Yu. GRYSHOVA

Doctor of Sciences (Economics),
Chief Researcher,
Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine

O. B. NAUMOV

Doctor of Sciences (Economics),
Professor,
Kherson State Technological University

O. O. DAVYDYUK

PhD Student,
Chernihiv National University of Technology

ECONOMIC AND POLITICAL CONFLICTS ON THE MODERN STAGE

Abstract

The causes (pathogens) of political and economic conflicts are considered in the article. The basic mechanisms of their expression are analysed. We have defined the categories of political and economic conflict. It has been disclosed the feedback of political conflicts with economic ones. We have provided the explanation of frequent appearance. We have studied objects and subjects of conflicts. The contradictions "economy-politics" are identified. The interrelation between economics and politics, their positive and negative characteristics are defined. Economic and political conflicts in the example of relations between Ukraine and Russia, Russia and other countries are considered. The question of the relationship between the states themselves has been discovered. It has been proved that neither escalating political tensions in Ukraine, nor collapse of the Ukrainian economy, nor the intervention of Russia in Ukraine can become strategically advantageous for the Russian economy. We have paid attention to the fact that those signals that members of the European Union and the United States should give and have given to the Russian government have weakened the consistent destructive policies of the Kremlin. While calculating the cost of Russian trade war against Ukraine, the Russian government must take into account the economic losses, diplomatic conflicts and political tensions in Russia's relations with the West. The problems of the formation of the stabilization of the economy under the conditions of the current political situation in the country are considered. The necessity of finding ways to take the country out of this crisis situation is discussed. It is proposed to draw historical parallels to anticipate the consequences of such events for all the participating countries.

Keywords: *economic conflict; political conflict; international relationships; losses; economic isolation; political isolation; economic policy.*

JEL classification: D74

Вступ

Економічні конфлікти – це протистояння суб'єктів соціальної взаємодії (націй, держав, класів) на основі протилежних економічних інтересів, які обумовлені становищем і роллю в системі суспільних відносин (приватної власності, влади). Іншими словами, це боротьба різних суспільних сил за вплив у сфері економіки:

боротьба за економічні ресурси, ринки збуту. Основними суб'єктами економічних конфліктів є держави, економічні союзи, великі фінансові об'єднання.

Політичний конфлікт – зіткнення суб'єктів політики у їх взаємному прагненні реалізувати свої інтереси і цілі, що пов'язані з досягненням чи перерозподілом влади, а також із зміною їхнього політичного статусу в суспільстві. Це боротьба різних суспільних сил за вплив в інститутах державної влади (уряді, парламенті, місцевих і обласних органах управління). Суб'єктами політичних конфліктів виступають держави, міжнародні політичні союзи, політичні партії.

Визначальною у суперечності «економіка-політика» виступає економіка. Вона первинна та вказує напрям діяльності політичних інститутів: уряду, політичних партій, громадських організацій. Суб'єкти господарювання структуруються в різні соціальні спільності зі своїми специфічними інтересами, переважно економічними. За будь-якою дією – індивідуальною чи суспільно значущою – стоять інтереси. Щоб відстоювати їх в умовах плюралістичного суспільства, потрібні відповідні організаційні форми – політичні партії чи рухи, громадські організації, що виступають виразниками інтересів класів і соціальних спільностей. В умовах вільної економіки і найманої праці одні соціальні спільності більше, а інші менше здатні збільшувати і відстоювати свої інтереси. Арбітром, що утримує протиборство соціальних спільностей в межах цивілізованості та забезпечує певний баланс їхніх інтересів, виступають держава, уряд. Економічний процес формування і реалізації інтересів диктує урядовим структурам відповідну соціальну політику, спрямовану на узгодження суперечностей. Інакше виникають соціальні катаклізми, що загрожують основам існування держави. Усе це і дає підставу вважати політику концентрованим відображенням економіки.

Взаємозв'язок економіки і політики може бути позитивним і негативним. Це ми можемо зараз чітко бачити на фоні подій, які оточують та стали досить близькими для нас. Відтак їх неможливо ігнорувати і треба шукати шляхи виходу з цієї ситуації.

Проблеми дослідження кризових явищ економічних і політичних конфліктів є досить актуальними на сучасному етапі. Підтвердженням цього є праці таких відомих зарубіжних та вітчизняних учених, як: К. Рейнхарт, К. Рогофф, Ш. Геффернан, К. Кіндлебергер [2], Ф. Мишкін, Д. Сакс [3], А. Шварц [4], Т.Шабатура, О. Барановський [5], В. Геець, О. Красноручький, А. Чухно, І.Хома, Б.Язлюк [6] та ін. У своїх дослідженнях вчені-економісти значну увагу звертають на питання виявлення сутності, природи, причин, видів та наслідків криз. Значний доробок присвячено напрямом подолання їх негативних наслідків. На нинішньому етапі спостерігається кризовий стан, який характеризується політично-економічними наслідками, які необхідно проаналізувати з метою виходу з цієї ситуації з найменшими втратами.

Учені-економісти нарахували 39 міжнародних фінансових криз. Перша відбулася в 1618 р. і була пов'язана з фальшуванням монет, остання виникла у 2008 р. і частково триває понині. Починаючи з 30-х років минулого сторіччя, фінансові кризи виникають все частіше і стають більш руйнівними.

Сучасні теоретичні підходи до пояснення фінансових криз переважно спираються на дослідження тих, які відбулися в США в 1930-1933 рр., у Південно-Східній Азії в 1997-1999 рр., у Латинській Америці і Росії в 1988 рр., у скандинавських країнах у 1988 р. і світової кризи 2008 р. Нині економісти визначили і дослідили основні причини фінансових криз та їхні наслідки, опрацювали головні засади антикризової політики держави. Абсолютна більшість публікацій стосується аналізу впливу криз на національну економіку. Однак бракує досліджень теорії фінансових криз, великі розбіжності в трактуванні основних понять, пов'язаних з фінансовими кризами [5].

Мета статті

Метою статті є аналіз економічних та політичних конфліктів, їх втрати та наслідки для різних країн світу.

Виклад основного матеріалу дослідження

Розглянемо економічні та політичні конфлікти на прикладі відносин між Україною та Росією, Росією та іншими країнами. Економіка та політика – це дві взаємопов'язані рушійні сили, що правлять сучасним світом. Московське керівництво намагалося завадити підписанню Україною Угоди про асоціацію з ЄС цього або наступного року. Керівництво України ігнорувало ці загрози й підписало угоду, як і було заплановано, то в московського керівництва виникла спокуса скористатися переважанням своєї економічної потуги, щоб покарати Київ. Після наростання російсько-української риторичної конфронтації минулих місяців у московського керівництва може не бути іншого вибору, крім як продемонструвати російській публіці свою послідовність, рішучість і принциповість. А коли українська економічна криза й політична ескалація відносин з Росією набирали швидкості, вже важко зупинити негативну спіраль, тобто взаємно посилювальні руйнівні тенденції, які, в найгіршому разі, можуть привести країну на шлях поділу, громадянської війни й військового втручання. Не можна забувати, що такі кризи й наступні криваві збройні конфронтації були скоріше правилом, а не винятком у країнах-наступниках колишніх комуністичних багатонаціональних держав – чи то на Західних Балканах, Північному й Південному Кавказі, чи в Центральній Азії. Виразно мирний характер пострадянського розвитку України, який досі помітно вирізняв нашу державу, може не зберегтися в майбутньому.

На фоні таких катастрофічних сценаріїв Європейський Союз, його держави-члени, а також США повинні дати Уряду Росії однозначні сигнали про те, що російський економічний тиск на Україну – неприпустимий. Зокрема, вони повинні чітко дати зрозуміти, що при калькуляції витрат на російську торговельну війну проти України російський Уряд має враховувати й наступні економічні втрати, дипломатичні конфлікти й політичну напругу у відносинах Росії з Заходом. У той час, як в Україні мало дієвих економічних важелів тиску на Росію, сума різних торговельних, інвестиційних, фінансових та інших відносин між Росією і Заходом – істотна.

Часткова залежність російської економіки й бюджету від стабільного співробітництва із Заходом (особливо в енергетиці, але також і в широкому діапазоні інших сфер – економічних, політичних, наукових тощо) наділяє ЄС і США певною відповідальністю. Захід повинен використати відповідні важелі свого впливу, щоб підвищити для російського уряду ціну її економічної конфронтації з Україною. Здійснюючи це завдання, ЄС і Сполучені Штати таким чином не тільки збережуть стабільність Української держави, а й захистять власний корінний інтерес у політичній стабільності в Східній Європі. Завчасно попередивши російський уряд про всі наслідки російсько-української торговельної війни для самої Росії, Захід діятиме і в інтересах російського народу, запобігаючи глибокому відчуженню між двома сусідніми народами України і Росії в результаті їхньої ймовірної торговельної (а можливо, надалі навіть справжньої) війни [7]. У 2014 році було знижено обсяги експорту природного газу з Росії (рис. 1).

На зниження обсягів експорту природного газу у 2012-2013 рр. з Росії вплинули ціни (рис. 2), а у 2014 р. зниження фактичних обсягів поставки.

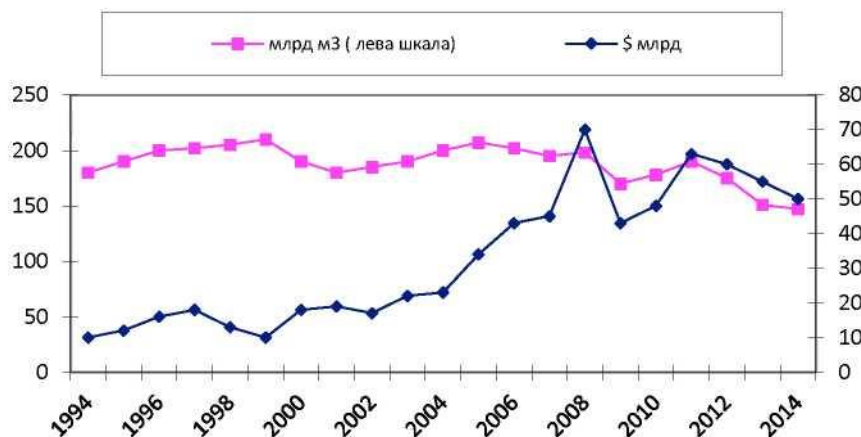

Рис. 1. Обсяг експорту природного газу з Росії [8]

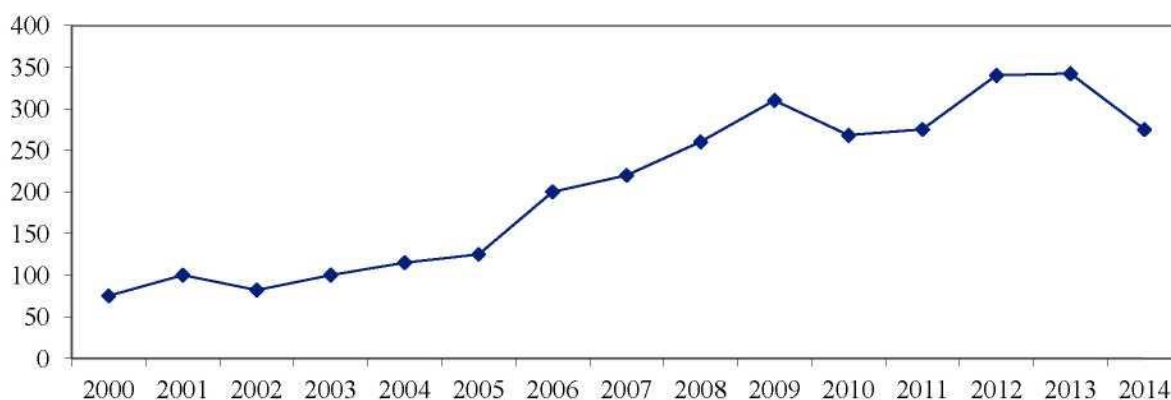

Рис. 2. Середня експортна ціна за природний газ з Росії \$ за тисячу м³ [8]

Одним із важелів впливу на дії російського уряду є зняття ЄС ембарго Ірану на імпорт нафти до країн Євросоюзу та деяких інших країн, знизивши залежність Європи від нафти та газу Росії. Ембарго на іранську нафту у 2012 році викликало підвищення попиту на російські енергоносії. Основними імпортерами стали італійська компанія «Eni» і турецька «Turgas», які більше за інших залежали від іранської нафти. Російська «Urals» схожа за якістю з іранською нафтою, до того ж широко представлена на оптовому ринку, що зробило її ідеальною заміною. Отже, відміна ембарго призведе до протилежних наслідків.

Нинішнє керівництво Кремля вважає, що царське й радянське минуле України та інших пострадянських країн означає, що вони, через їхню спільну історію, і в майбутньому мають коритися Уряду Російської Федерації. Справді, можна аргументувати, що загальний трагічний досвід боротьби проти іноземних воєнних вторгнень, наприклад наполеонівської Франції чи гітлерівської Німеччини, а також гноблення всіх радянських націй під час сталінізму, створює спільну історію страждань народів колишньої імперії. Однак це популярне в Росії трактування історії цілеспрямовано ігнорує багато проблематичних моментів у царській і радянській національній політиці. Воно не враховує, зокрема, того факту, що неросійські народи й культури, не в останню чергу й українська, мали інший статус і при романовському, і при комуністичному режимах, ніж етнічні росіяни та їхня культура й мова.

ЄС має усвідомити й адекватно відреагувати на ту обставину, що сьогоднішні

виклики у відносинах з його східними сусідами багато в чому обумовлені відкритим або негласним втручанням московської влади. Звичайно, причини проблем Брюсселя з його «Східним партнерством» не обмежуються винятково саботажем з боку Росії. Віктор Янукович, Олександр Лукашенко або Серж Саргсян – далеко не ангели, а їхні вотчини, як і Російська Федерація, – досить своєрідні схрещування держкапіталізму, напівавторитаризму та неопатримоніалізму. Так Янукович проводив таку невизначену зовнішню політику, значною мірою виходячи з того, що в нього мало інших альтернатив. І хоч би хто став його наступником як керівник України, він матиме справу з такими самими проблемами. Навіть якщо новий Президент України набагато більшою мірою підтримуватиме українську європеїзацію, він буде змушений мати справу з подальшим, а може й з іще рішучішим, спротивом Росії європейській інтеграції України.

Погрожуючи вжити «захисних заходів», якщо Київ підпише Угоду про асоціацію з Брюсселем у 2013 р., російська політика різко підвищила очікувані в Україні витрати на реалізацію європейської інтеграції. Російський уряд зробив заручниками сотні тисяч (особливо східноукраїнських) співробітників промислових компаній, які виробляють споживчі товари, технічне обладнання та апаратуру для російського ринку. Простий меседж російського уряду такий: «Ви можете робити все, що схочете, але якщо ви йдете на Захід, ми закриємо наші ринки (вживемо «захисних заходів»)». Після експериментального п'ятиденного російського бойкоту імпорту з України в серпні 2013 р. серед багатьох українських робітників, менеджерів та інженерів, а також їхніх родин – а це мільйони українських громадян – панує страх перед можливою подальшою відплатою. Ця загроза є реальною і є сьогодні важливим джерелом та основною причиною нестійкої зовнішньої політики Росії.

Парадоксальне в сумній історії нинішніх труднощів для українського прагнення до асоціювання з ЄС те, що на сьогодні найбільшим зовнішньоекономічним партнером Росії є не хто інший, як Євросоюз. Близько половини міжнародної торгівлі Росії припадає на держави – члени ЄС, від них вона отримує три чверті своїх іноземних інвестицій. Німецькі, голландські, французькі, італійські і тощо платежі та, зокрема, російські енергоносії (газ, нафта, вугілля) щомісяця поповнюють бюджет РФ і фінансово заправляють російську економіку. Вигідне, авторитетне й ефективне економічне співробітництво ЄС з Росією є сьогодні одним з чинників, що забезпечують функціонування російської економіки.

Європейська економіка, з іншого боку, значно меншою мірою спирається на російські імпорт та експорт, які становлять лише невелику частку значної зовнішньої торгівлі країн – членів ЄС. У єдиній сфері, де, як здається на перший погляд, існує певна європейська залежність від Росії – поставки російського природного газу в Європу, – ця залежність насправді взаємна. Можна навіть припустити, що газовий російсько-європейський зв'язок ставить російську економіку в менш вигідне становище, бо Росія на цей час має зовсім небагато інших способів транспортування свого газу в інші частини світу. Більшість її трубопроводів ведуть на захід, а різні потенційні альтернативи експорту ще далекі від того, щоб замінити великий європейський ринок. До того ж Російській державі необхідні регулярні й надійні західні валютні перекази за поставки російського газу для виплати заробітної плати, пенсій і стипендій. Крім того, «Газпром» потребує стабільного доходу від експорту в Європу, щоб втриматися на плаву. Натомість країни ЄС з кожним роком мають дедалі більше можливостей замінити російський газ іншими енергоносіями або джерелами, як, наприклад, сланцевим норвезьким або скрапленим газом. Характер і контекст російсько-європейського газового бізнесу сьогодні такий, що створюється щонайменше

взаємозалежність або, радше, певна російська залежність від ринків ЄС (рис. 3).

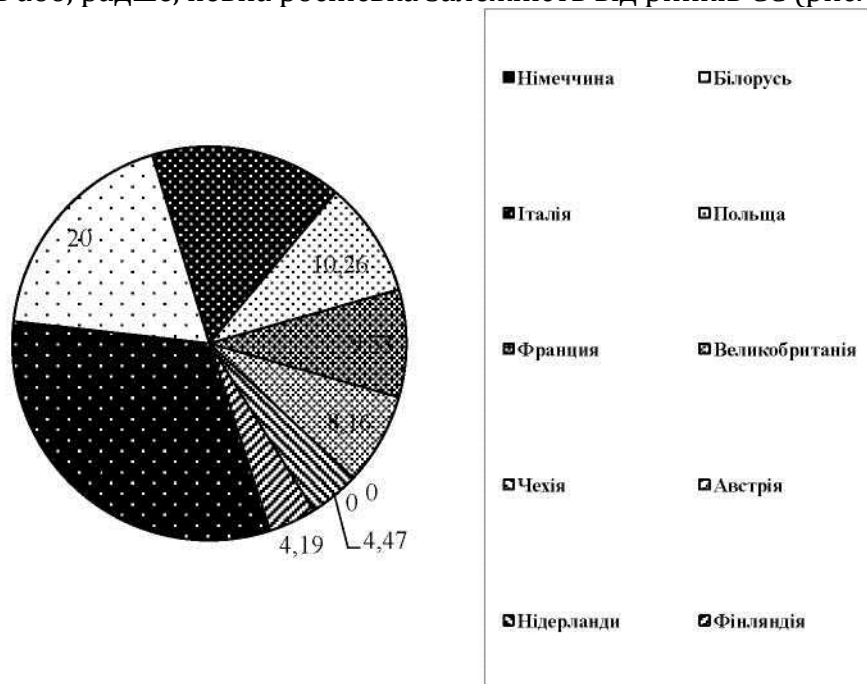

Рис. 3. Головні споживачі російської нафти [8]

На цьому фоні саботаж Кремлем брюссельського проекту «Східного партнерства» є дивним випадком помилкової взаємної оцінки в міжнародній дипломатії. Російський уряд проводить жорстку політику проти міжнародного гравця – ЄС, від стабільного співробітництва з яким вона залежить у низці сфер, наприклад, зовнішній торгівлі, іноземних інвестиціях, наукових проектах тощо. ЄС чомусь не використовує значних важелів впливу на Росію для забезпечення власної політики асоціації щодо своїх східних сусідів. Навпаки, Брюссель намагається щось вирішити за допомогою тиску на українське керівництво, що перебуває під ковпаком Росії, яка залежить від європейського ринку. Замість усвідомлення суті питання, політики ЄС відволікають себе і своїх виборців на різні звернення до Києва. Свідомо чи несвідомо ігноруючи складний виклик, перед яким сьогодні стоїть сам Євросоюз, європейські політики воліють пафосно критикувати російську політику на пострадянському просторі, невпинно висувати вимоги щодо мирного врегулювання російської агресії, виголошувати промови про дотримання прав людини, закликати до поваги суверенного вибору кожної країни, та досягнення компромісу і т. ін.

Якщо врахувати всі аспекти нинішньої ситуації, складається враження, що сьогоднішня безвихідь у політиці сусідства Брюсселя в пострадянській Європі має своє коріння в звичайному прагненні зберегти дипломатичний комфорт. Корінь дефекту «Східного партнерства» – у простих інтелектуальних і/або політичних лінощах європейських діячів, а не в якихось заборонних організаційних та економічних обмеженнях використання трикутника ЄС – Україна – Росія для просування європейських цінностей. ЄС міг би відносно простим способом задіяти свою економічну потугу й оголосити Росії про відповідні заходи, які він застосує у випадку, якщо російський уряд каратиме український за асоціацію з ЄС.

Але, очевидно, цього робити не хочуть, оскільки це може створити труднощі для нинішніх зручних і прибуткових бізнес-відносин ЄС із Росією. І це незважаючи на те, що таке попередження навряд чи дорого коштуватиме Євросоюзу, бо російська влада навряд чи поставить під загрозу свою і без того хистку нинішню економічну й

бюджетну стабільність. Проте для країн ЄС некомфортно ризикувати, йти на конфронтацію з Росією та замислюватися над тим, як реструктурувати джерела своїх енергетичних поставок у тому малоімовірному випадку, якщо виникне потреба в більш потужних реальних санкціях проти Росії. Насправді, ніяких широкомасштабних заходів не запроваджено, і російська влада не переглянула свою позицію щодо Угоди про асоціацію. Однак ЄС, як, очевидно, вважають його керівники і дипломати, не повинен діяти подібним чином, а винятково з допомогою переконань, посередництва і пошуку компромісів, тобто підходів, які у Москві ігнорують.

Оскільки уряд ЕС продовжує діяти нерішуче, російська влада продовжує блефувати, що вона у змозі переформатувати пострадянський простір згідно зі своїми уявленнями. Фактично ж для цього російська політика не має ні стійкої економічної моделі, ні відповідних політичних інститутів, ні потрібного морального авторитету, ні адекватних адміністративних інструментів. Під неефективним керівництвом російської влади, що перевитрачає свої обмежені ресурси і переоцінює свої скромні управлінські здібності, пострадянський простір залишатиметься джерелом нестабільності. Із цих причин у власних інтересах Брюсселя – подолати свою нинішню несміливість і нарешті використати значну економічну й політичну вагу країн ЄС для тиску на російський уряд для того, щоб той акцептував угоди про асоціацію з Молдовою, Грузією і, насамперед, з Україною (а можливо, і Вірменією).

Парадоксальним чином сьогодні, за даними опитування грудня 2013 р., більшість населення Німеччини згодна з майбутнім вступом України до ЄС (40 % підтримують приєднання України протягом найближчих 10 років і 24 % – через 10-20 років).

Київ уже протягом кількох років дозволяє громадянам ЄС безвізовий в'їзд в Україну. Однак більшість українців досі ще змушені проходити тривалий, принизливий і дорогий процес подачі й розгляду заяви, щоб одержати навіть короткострокову Шенгенську візу. При цьому особливо західноєвропейські консульства нерідко поводяться з українськими заявниками, як з потенційними злочинцями, та іноді відхиляють їхні візові запити на сумнівних підставах.

Німеччина спільно з «Газпромом» побудувала дорогий підводний газопровід через Балтійське море, головна функція якого полягає для політики Росії в тому, щоб обходитися без української газотранспортної системи, яка тепер не використовується на всю потужність. «Північний потік» тим самим надав у розпорядження Кремля додаткові важелі для тиску на Київ. Більше того, кілька країн – членів ЄС нещодавно погодилися співпрацювати з Росією в будівництві подібного, але ще дорожчого трубопроводу через Чорне море. Завершення цього «Південного потоку» забезпечить Росії повну незалежність від української ГТС. Дивно і те, що обидві дочірні компанії «Газпрому», тобто Nord Stream і South Stream, очолюють відомі відставні політики Соціал-демократичної партії Німеччини – колишній канцлер ФРН Герхард Шредер і колишній мер Гамбурга Хеннінг Фошерау.

За минулі кілька років ЄС втратив дорогоцінний час, можливості і довіру через його непослідовність у побудові відносин зі своїми пострадянськими сусідами. Сьогодні Україна привертає підвищену увагу Заходу не тільки до значних політичних ризиків, а й до шансів європеїзації колишнього СРСР. Чи почнуть, нарешті, Брюссель, Берлін, Париж серйозно ставитися до «Східного партнерства»? І в ширшому сенсі: чи почне ЄС розглядати себе як справжнього партнера, а не просто як учителя українців, грузинів чи молдован? Чи означає запропонована їм Євросоюзом асоціація насправді те, про що говорять назви і змісти цих угод? Чи ця пропозиція Брюсселя має на увазі лише зобов'язання країн-партнерів перед ЄС, але не навпаки? Коли ЄС зробить свій

власний «європейський вибір», який він постійно закликає зробити своїх східних партнерів? Коли Брюссель почне втілювати в життя європейські цінності стосовно своїх східних сусідів не за допомогою претензійного читання лекцій, а через послідовну політику, адекватну дипломатію і, за необхідності, реальні дії на пострадянському просторі [9].

На думку європейського політика Яцека-Саріуша Вольські, російська політика, в буквальному сенсі, прорахувалася в своєму прагненні відколоти частину України. Таку думку член комісії закордонних справ, колишній віце-президент Європарламенту Яцек Саріуш-Вольські висловив в ефірі Еспресо TV. Санкції вже діють. Вони коштували Росії вже близько ста п'ятдесяти мільярдів доларів, натомість значно дорожче Росії обійдуться санкції третього ступеня, йдеться про економічну і фінансову блокаду. Ці санкції наближаються до тих, що були запроваджені щодо Ірану. Натомість те, що російський Уряд не реагує на ці санкції, – інша справа, так виглядає, що цілеспрямованість відтворення російської імперії у форматі, який мав Радянський Союз, є більшою ніж побоювання санкцій. Необхідно зазначити, що значно знизився показник зростання економіки Російської Федерації. Міністр економіки Російської федерації Олексій Улюкаєв визнав уповільнення російської економіки, зокрема, через «погану міжнародну ситуацію» і «відтік капіталу», з якими зіткнулися росіяни після приєднання Криму. За перші три місяці 2014 року інвестори вивели з Росії більше коштів, ніж за весь минулий рік, а економічна ситуація була найважчою за останні п'ять років (рис. 4). «Крім внутрішніх факторів, додалася невпевненість на глобальних ринках, відтік капіталу, відсутність готовності інвесторів приймати інвестиційні рішення у важкій міжнародній ситуації, що виникла за останні два місяці», – заявив міністр. Він зазначив, що за перший квартал російська економіка збільшилася на 0,8 %. Польське видання зазначає, що раніше експерти прогнозували зростання на 2,5 %. Міністр також повідомив, що Уряд Росії може подати скаргу на дії США у Світову організацію через американські санкції проти чотирьох російських банків, уведених за захоплення Криму [11].

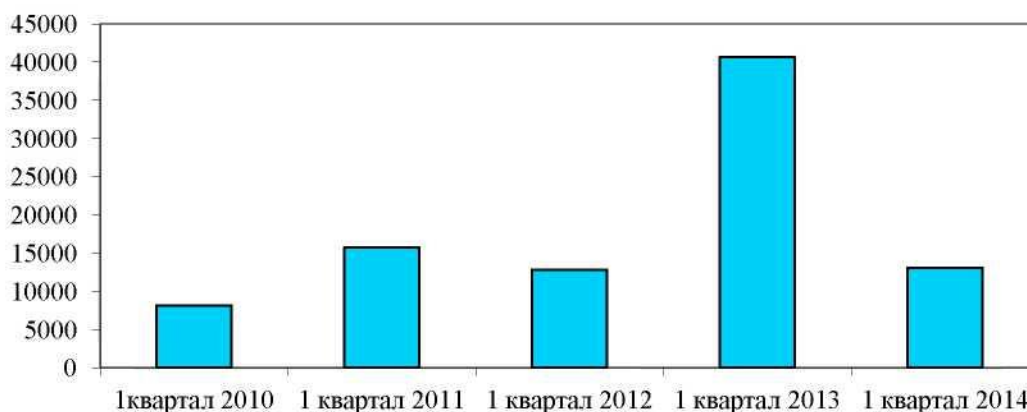

Рис. 4. Динаміка прямих іноземних інвестицій у російську економіку за I період 2014 р. та аналогічні періоди минулих років (млн дол.) [8]

Своїми рішучими і водночас авантюрними діями російська влада намагається впевнено торувати собі шлях до слави великого полководця, батька нації, триумфатора, ну і звісно – «збирача російських земель». Та чи вдасться йому навіки увійти в історію під такою маркою? Одразу напрошуються історичні паралелі з нацистською Німеччиною 1930-х років. Як і в Німеччині тоді, так і в Росії сьогодні ми бачимо такі тоталітарні прояви та тенденції, як культ особистості, утвердження однопартійної

системи, зрощення державного і партійного апарату, жорстка цензура, переслідування інакомислення, політичні в'язні, тотальна ідеологічна обробка населення. Усе це робиться для того, щоб сконцентрувати владу в одних руках, аби інші руки і голови «не заважали відновлювати велич і могутність Росії». Сьогодні ми стаємо свідками планомірного перетворення Росії на тоталітарну державу. Ознакою цього є тотальна ідеологічна обробка й одурманення. Путінська пропаганда через газети, книги, фільми, телебачення, Інтернет упродовж останніх років дуже активно формувала суспільну думку. І така політика уже дала свої плоди.

Окрім пошуку ворогів внутрішніх, взялися і за ворогів зовнішніх. На першому місці в рейтингу противників, очевидно, англо-саксонський світ у США та Великобританії, які «споконвіку плетуть інтриги» проти Росії. А на другому місці – їхні «слуги»: Польща, Грузія, прибалтійські країни, ну і звісно, Україна. І тут на фоні всього цього росіянам на кожному кроці ввижається всесвітня змова ворогів, які хочуть знищити Росію, розділити великий російський народ, споїти працездатне населення, розбестити молодь тощо.

Згідно із соціологічними дослідженнями, 58,8 % опитаних підтримують воєнне втручання в Україну, проти – лише 19,6 %. Отже, Путіна можна привітати з «перемогою». Він домігся, чого хотів – величезної підтримки суспільної думки, підтримки війни.

Сьогодні в російській економіці спостерігаються тривожні сигнали, її зростання уповільнюється. У самій Росії чимало депресивних регіонів, у яких ось-ось може статися соціальний вибух. Дається взнаки залежність російської економіки від світового попиту на природний газ та нафту. Незважаючи на уявний розвиток і зростання, російська економіка досі має сировинно-орієнтований напрям. Російський газовий монополіст вже зазнає важких збитків через погіршення стосунків з Європою і США. На черзі економічні санкції та ізоляція. Фактичний розрив відносин з Україною прискорює майбутній крах російської економіки. Автомобілебудівна промисловість поступово котиться до банкрутства. Обвал акцій на Московській біржі та й самого рубля може надалі призвести до катастрофічних наслідків.

На фоні економічних негараздів чітко проявляються національні суперечності. Щороку трудові мігранти з Середньої Азії та кавказьких республік формують мультикультурне середовище уже не тільки в Москві і Петербурзі, а й в інших містах. І ми вже не згадуємо про проблему Ставропольського краю, де кавказці уже витісняють російське населення, в тому числі і насильно. Небезпечний мігрантський «котел» може будь-якої миті вибухнути і вилитися в жажливий міжетнічний конфлікт. Передумови цього конфлікту вже є. Згадаймо останні погроми на ринку Бірульово в жовтні 2013 року. А подібних випадків у попередні роки було чимало.

Можливий початок активної фази агресії проти України тільки стане каталізатором для поглиблення суперечностей у російському суспільстві, що вилетиться в справжню катастрофу. Важкі економічні труднощі призведуть до різкого зниження рівня життя, зростання злочинності, тотального збідніння населення. Це зумовить страшний соціальний вибух, криваву революцію, жорстокі міжетнічні конфлікти, громадянську війну і розвал Російської Федерації на окремі слабкі суб'єкти – вогнища нестабільності. Європу накриє потік біженців з Росії.

Отже, авантюра Путіна, що прагне реанімувати Російську імперію, дуже дорого коштуватиме російському народу [14].

Висновки та перспективи подальших розвідок

У підсумку спостерігається втеча інвесторів: всього за один день це спричинило капіталізацію російських компаній на Московській міжбанківській валютній біржі (ММВБ) на 62,5 млрд дол, перевищило розмір всіх витрат на підготовку і проведення Олімпіади в Сочі. Загалом російський ринок акцій втратив більше 6 % своєї капіталізації. Інвестори масово йдуть із Росії. Необхідно зазначити, що у власності іноземців до останнього моменту було близько 70 % акцій російських компаній, а також 70 % російських єврооблігацій. За прогнозами, дані з відтоку прямих інвестицій за тиждень можуть показати цифру понад 1 млрд дол.

І найнеприємніше, що повернення інвесторів в осяжному майбутньому чекати не варто, як би привабливо не виглядали акції російських емітентів.

Тим часом газета «Financial Times» з посиланням на свої джерела в адміністрації Барака Обама повідомила про можливість уведення санкцій відносно російських фінансових інститутів «за іранським зразком» як про один з варіантів тиску на російський уряд у разі початку військових дій в Україні. Якщо така пропозиція буде схвалена, то підпадають під санкції російські фінансові установи, які втратять доступ до контрольованих США платіжних систем і можливості проводити операції в доларах.

Крім того, події в Україні можуть викликати зміни в енергетичній політиці Штатів. Запропоноване лідером республіканців Джоном Бонером скасування заборони на експорт газу з США з метою «протистояти агресії Росії» не може вважатися санкцією проти Кремля, але воно покликане в перспективі зменшити залежність Європи від російських поставок енергоресурсів. А значить, зменшити на них ціни.

І хоча це питання поки віддаленої перспективи, але і розпочате під впливом геополітичної кризи зростання цін на нафту поки нічим російській економіці не допоможе. На думку російських аналітиків, щоб це спрацювало «в плюс», ціна повинна бути стійко вище 120 дол. / бар. У той час як і самі російські офіційні особи раніше заявляли про можливість її зниження. Як відомо, Уряд Росії затвердив бюджет на 2014 р. в еквіваленті близько 410 млрд дол доходів при витратах близько 420 млрд і дефіциті в 10 млрд (або 0,4 % очікуваного ВВП в 2,5 трлн дол.).

Через те, що в Кремлі розраховують отримати близько половини доходів скарбниці за рахунок надходжень нафтового і газового секторів країни, цілком очевидно, наскільки болючим для російського держбюджету може виявитися зниження світових цін на енергоносії.

Тим часом варіант навіть обмеженої участі Росії в конфлікті може призвести до зростання бюджетних витрат і переоцінки кредитного ризику її валютних зобов'язань, вважають експерти «Credit Suisse». Рейтингове агентство «Standard&Poor» повідомило, що уважно відстежує розвиток конфлікту між Росією і Україною і попередило про можливість своєї реакції на події, якщо визнає її доречною.

Ми вважаємо, що очевидною демонстрацією непорядного стану російської економіки і низької довіри до неї з боку зовнішніх інвесторів є курсова динаміка тамтешньої валюти ще до появи російських військових і техніки в Криму.

Рубль почав стрімко слабшати з січня поточного року, в якому російська валюта знецінилася на 7,7 %, а за весь 2013-й – на 7,4 %. Населення вже тоді запанікувало, уряд заметушився. Чинівники почали активно заспокоювати громадян, мовляв, це євро і долар дорожчають, а рубль тут ні при чому. При цьому вони воліли не помічати багатьох реалій, що відбувалися. Практично прямовисне падіння національної валюти називалося нормальним коливанням.

Ще до останніх подій прогнозний відтік капіталу з країни в 2014 р. оцінювався міністерством економічного розвитку і торгівлі в 25 млрд дол. Однак думка незалежних

ISSN 2415-8453. Український журнал прикладної економіки. 2016 рік. Том 1. № 2.

економістів серйозно відрізнялася від офіційної: тільки в першому кварталі очікувався відтік капіталу на 30-35 млрд дол. США.

Інвестори прекрасно розуміють, що російська економіка, яка і без того буксувала при порівняно сприятливій кон'юнктурі, у разі введення санкцій може запросто звалитися. Російські депутати називають загрози санкцій то спробою шантажу, то двосічною зброєю, заявляючи, що в Раді Федерації навіть взялися за опрацювання заходів у відповідь на їх уведення. Тирада голови її комітету з конституційного законодавства Андрія Клішаса, що зараз юристи вивчають можливість конфіскації активів і рахунків зарубіжних компаній, у тому числі приватних, прозвучала цілком відповідно до «кращих» більшовицьких традицій, які, виявляється, в Росії не втратили своєї актуальності. Як би там не було, загроза конфіскації (нехай поки і дуже теоретична) навряд чи є гарним стимулом для іноземних інвестицій у російську економіку.

Список літератури

1. Гайдуцький, А. П. Фінансові ризики в умовах глобалізації економіки / А. П. Гайдуцький // Фінанси України. – К.: Преса України, 2012. – № 8. – С. 60-62.
2. Грабчук, О. М. Специфіка дослідження фінансового ризику підприємств в умовах економіки України / О. М. Грабчук // Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції “Фінансово-економічні проблеми розвитку регіонів України” – Д.: ДНУ, 2013. – С.22-24.
3. Грабчук, О. М. Ризик-менеджмент індивідуальних фінансових потоків на підприємстві / О. М. Грабчук // Економіка: проблеми теорії і практики. Зб. наук. праць. – Д.: Наука і освіта, 2013. – Вип.186., т.3- С.795-803.
4. Гришова, І. Ю. Соціально-економічне розвиток підприємств в контексті рішення економічних конфліктів./ І. Ю. Гришова, Л. Е. Лебедь //Актуальні проблеми економіки і управління. – 2015. – №2. – С. 33-37.
5. Кужель, В. В. Економічна безпека в аспекті детенизації аграрної сфери України/ І. Ю. Гришова, В. В. Кужель, Н. В. Лагодієнко, // Стратегічне планування розвитку міст і регіонів. Памяти першого ректора ТГУ С. Ф. Жилкіна : збірник наукових праць V Міжнародної науково-практичної конференції (Тольятті, 19–20 червня 2013 року) / отв. за випуск Ю. А. Анисімова. – Тольятті : Изд-во ТГУ, 2013. – С. 49-55.
6. Гришова, І. Ю. Оцінювання чинників формування фінансового потенціалу аграрного виробництва / І. Ю. Гришова, О. В. Митяй, В. В. Кужель // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 10(172). – С. 169-172.
7. Крюкова, І. О. Напрями здійснення фінансових інновацій на підприємствах / І. О. Крюкова // Економіка: реалії часу. – Одеський національний політехнічний університет, 2013. – № 2(7). – С. 144-150.
8. Kryukova I. A., Zamlynskiy V. A., Galickiy A. N. Scientific and methodical aspects of the formation of modern financial architecture for the enterprise. «Science progress in European countries: new concepts and modern solutions». March 28, 2013. – Stuttgart, Germany. – Volume 3. – P. 29-32.
9. Шабатура, Т. С. Розробка заходів управління ризиками фінансової безпеки підприємств машинобудування / Т. С. Шабатура // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2012. – №2 (33). – С. 15-21
10. Шабатура, Т. С. Ідентифікація загроз фінансової безпеки підприємств птахівництва Одеської області / Т. С. Шабатура // Вісник Сумського національного аграрного

університету: Науково-методичний журнал. Серія: фінанси і кредит. – 2012. – №1(32). – С. 95-100.

11. Митяй, О. В. Основні напрямки оцінки потенційних можливостей аграрних підприємств / О. В. Митяй // Вектор науки Тольяттинського державного університета. – 2013. – № 3 (14). – С. 55-59.
12. Митяй, О. В. Вплив економічних ризиків на фінансову безпеку аграрних підприємств / О. В. Митяй // Економіка харчової промисловості. – 2014. – № 2. – С. 23-28
13. Хома, І. Б. Формування сутності впливу бізнес-конфліктів на стан економічної захищеності підприємства / І. Б. Хома // Науковий вісник Херсонського державного університету. – С. 215-218.
14. Язлюк, Б. О. Теоретичні основи сутності та змісту соціально-економічної безпеки / Б. О. Язлюк // Економічний аналіз. – 2014. – Том 16. – № 1. – Вип. 1 – С. 149-154.
15. Gryshova, I. Ukraine's positions in international ratings evaluation as a factor of its competitiveness / I. Gryshova, I. Kryukova, O. Mityay // Економічний часопис-XXI. – 2015. – № 5-6. – С. 24-27.

References

1. Hayduts'kyu, A. P. (2012). Finansovi ryzyky v umovakh hlobalizatsiyi ekonomiky. *Finansy Ukrayiny*, 8, 60-62.
2. Hrabchuk, O. M. (2013). *Spetsyfika doslidzhennya finansovoho ryzyku pidpryyemstv v umovakh ekonomiky Ukrayiny*, 22-24. Materialy IV Vseukrayins'koyi naukovopraktychnoyi konferentsiyi "Finansovo-ekonomichni problemy rozvytku rehioniv Ukrayiny". Donetsk: DNU.
3. Hrabchuk, O. M. (2013). Ryzyk-menedzhment indyvidual'nykh finansovykh potokiv na pidpryyemstvi. *Ekonomika: problemy teorii i praktyky*, 186, 795-803.
4. Gryshova, Y. Yu. & Lebed', L. E. (2015). Sotsyal'no-ekonomicheskoe razvitie predpriyatiy v kontekste resheniya ekonomicheskikh konfliktov. *Aktual'nye problemy ekonomiki i upravleniya*, 2, 33-37.
5. Gryshova, Y. Yu., Kuzhel', V. V., Lahodyenko, N. V. (2013). Ekonomicheskaya bezopasnost' v aspekte detenizatsii ahrarnoy sfery Ukrainy. *Stratehicheskoe planirovanie razvitiya horodov i rehyonov*. Tol'yatty : THU.
6. Gryshova, I. Yu. Mytyay, O. V., Kuzhel', V. V. (2014). Otsynuyannya chynnykiv formuvannya finansovoho potentsialu ahrarnoho vyrobnytstva. *Aktual'ni problemy ekonomiky*, 10(172), 169-172.
7. Kryukova, I. O. (2013). Napryamy zdiysnennya finansovykh innovatsiy na pidpryyemstvakh. *Ekonomika: realiyi chasu*, 2(7), 144-150.
8. Kryukova, I. A., Zamlynskiy, V. A., Galickiy, A. N. (2013). Scientific and methodical aspects of the formation of modern financial architecture for the enterprise. *Science progress in European countries: new concepts and modern solutions*, 3, 29-32.
9. Shabatura, T. S. (2012). Rozrobka zakhodiv upravlinnya ryzykamy finansovoyi bezpeky pidpryyemstv mashynobuduvannya. *Visnyk Sums'koho natsional'noho ahrarnoho universytetu*, 2 (33), 15-21.
10. Shabatura, T. S. (2012). Identyfikatsiya zahroz finansovoyi bezpeky pidpryyemstv ptakhivnytstva Odes'koyi oblasti. *Visnyk Sums'koho natsional'noho ahrarnoho universytetu*, 1(32), 95-100.
11. Mytyay, O. V. (2013). Osnovni napryamky otsinky potentsiynykh mozhlyvostey ahrarnykh pidpryyemstv. *Vektor nauky Tol'yattynskoho hosudarstvennoho unyversyteta*, 3 (14), 55-59.

-
12. Mytyay, O. V. (2014). Vplyv ekonomichnykh ryzykiv na finansovu bezpeku ahrarnykh pidpryyemstv. *Ekonomika kharchovoyi promyslovosti*, 2, 23-28
 13. Khoma, I. B. (n.d.). Formuvannya sutnosti vplyvu biznes-konfliktiv na stan ekonomichnoyi zakhyshchenosti pidpryyemstva. *Naukovyy visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu*, 215-218.
 14. Yazlyuk, B. O. (2014). Teoretychni osnovy sutnosti ta zmistu sotsial'no-ekonomichnoyi bezpeky. *Ekonomichnyy analiz*, 16(1), 149-154.
 15. Gryshova, I., Kryukova I., Mityay, O. (2015). Ukraine"s positions in international ratings evaluation as a factor of its competitiveness. *Ekonomichnyy chasopys-XXI*, 5-6, 24-27.

Стаття надійшла до редакції 21.05.2016 р.